

Nieuwe vindplaatsen van *Gagea villosa* (Bieb.) Duby in het rivierengebied

door

F. SOLLMAN (Zevenaar)

„Het zoeken naar nieuwe vindplaatsen van *Gagea villosa* ... lijkt voorlopig nog „belovend” (veelbelovend is misschien een te groot woord)” schreef JANSEN in 1977. Hoeveel die belofte kan inhouden als men systematisch de voor deze soort geschikte biotopen afzoekt, bleek in het voorjaar van 1978 en 1979.

De afgelopen jaren hield ik mij in het vroege voorjaar o.a. bezig met het opsporen van vindplaatsen van in eerste instantie vooral *Gagea pratensis* in de wijde omgeving van mijn woonplaats, aanvankelijk voornamelijk in de Liemers. De potentieel geschikte biotopen waren mij al bekend door een vroeger onderzoek naar het voorkomen van deze soort langs de binnenduinrand van Noord-Holland, globaal van Castricum tot Heemstede. Dit onderzoek werd destijds gecombineerd met een studie van de Nederlandse *Gagea*-collecties in het Rijksherbarium.

Bij het onderzoek naar het voorkomen van *G. pratensis* in de laatste jaren in de Liemers bleek me al spoedig, dat de soort in deze omgeving minder zeldzaam is dan in het meer westelijke deel van het Fluviaatle district. In zeer veel geschikte biotopen (oude kerkhoven, oude boerderijen, oude buitenplaatsen, oude pastorietuinen, soms ook in oude boomgaarden en op oude stadswallen) bleek *G. pratensis* ook inderdaad aanwezig te zijn.

Interessanter bleek de speurtocht echter, toen me gaandeweg duidelijk werd dat de biotopen van *G. pratensis* en *G. villosa* nogal eens bleken te overlappen. Aanvankelijk had ik aangenomen dat deze laatste soort zo zeldzaam zou zijn (vergelijk JANSEN & MENNEMA, 1973), dat het niet de moeite zou lonen ernaar te zoeken. Dit bleek echter gelukkig niet het geval te zijn (zie ook JANSEN, 1977). Daarom besloot ik een aantal mij bekende vindplaatsen van *G. pratensis* in de Liemers en langs de IJssel en vervolgens ook soortgelijke biotopen elders in het rivierengebied grondig te gaan onderzoeken.

Dit hernieuwde onderzoek bleek inderdaad vruchtbaar. Alleen al in het voorjaar van 1978 werd in een niet al te groot deel van de Liemers een zestal nieuwe localiteiten van *G. villosa* ontdekt. Ook andere floristen, met name M. T. Jansen (Veenendaal), hadden succes met het opsporen van groeiplaatsen. Het aantal uurhokken waarin de soort recent bekend was bedroeg in 1977 9 (JANSEN, 1977), in 1978 16 en in 1979 24 (fig. 1)!

Enige populaties van *G. villosa* bestonden louter uit vegetatieve exemplaren. Op sommige vindplaatsen groeiden dergelijke populaties samen met *G. pratensis*, voor welke soort zij aanvankelijk ook werden gehouden. De planten van dergelijke vegetatieve

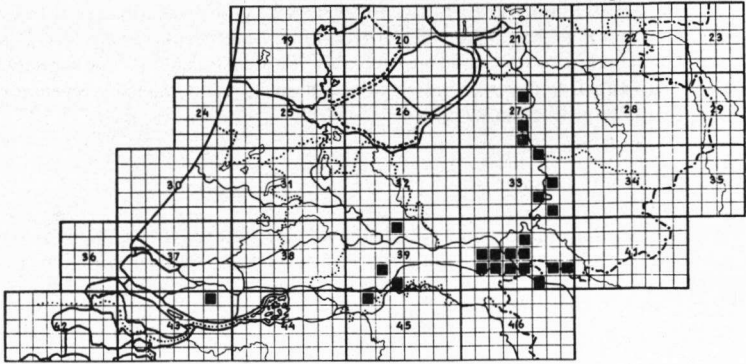

Fig. 1. Verspreiding van *Gagea villosa* (Bieb.) Duby in Nederland sinds 1950.

populaties werden gedetermineerd volgens de tabel van HAEUPLER (1978). Hierbij kan nog worden opgemerkt dat het opvallend is, dat vegetatieve exemplaren in sterke mate broedbolletjes vormen rondom de hoofdbol; bij bloeiende planten werd dit veel minder waargenomen.

Hier volgt een overzicht van de thans bekende recente vindplaatsen van *G. villosa* in Nederland, gerubriceerd naar uurhokken. Op verzoek van het Rijksherbarium zijn ook vondsten van andere floristen in dit overzicht opgenomen. Voorzover de vindplaatsen reeds in andere publicaties zijn behandeld, wordt daarnaar verwezen.

Liemers

- 40.48 – Azewijn, gem. Bergh, bij ingang van kerkhof en in nabijgelegen pastorietuin onder oude boom. Kleine populatie, vegetatief.
- 40.47 – 's-Heerenberg, gem. Bergh, kerkhof bij kasteel. Voornamelijk aan de voet van oude bomen. Vegetatief.
- 40.45 – Herwen, gem. Herwen en Aerdt, op kerkhof bij R.K.-kerk, op min of meer onbegroeide, licht zavelige, kalkhoudende grond, gedeeltelijk overschaduw, tezamen met (talrijker) *G. pratensis*. Bloeiend. Extensief beheer.
- 40.35 – Oud-Zevenaar, gem. Zevenaar, op begraafplaats bij grote R.K.-kerk, op min of meer onbegroeide, licht zavelige, kalkhoudende grond bij en tussen de grafzerken, niet overschaduw, tezamen met *G. pratensis*. Bloeiend. Extensief beheer.
- Zevenaar, op R.K.-kerkhof in de stadskern, langs de Arnhemse weg, op hard pad met kiezelsteentjes aan de rand van een grasborder op licht zavelige, kalkhoudende grond, niet overschaduw; in de nabijheid *G. pratensis*. Sinds vier jaar hier uitsluitend vegetatief waargenomen. Extensief beheer.
 - Zevenaar, op N.H.-kerkhof ten zuidoosten van Huize Sevenaar, langs doorgaande weg, onder oude bomen bij de ingang. Bloeiend.
 - Zevenaar, ommuurd Joods kerkhof langs de Arnhemse weg. Vegetatief.
 - Zevenaar, Huize Matena, bij spoorwegovergang ten oosten van het station; onder treurbeuk, in oud pad met kiezels, ondergrond zavelig. Bloeiend.
- 40.34 – Pannerden, zeer oude boerderij „De Raaihof” ten noordwesten van Pannerden, gelegen op terpachtige verhoging. Op open, zavelige, kalkhoudende, enigszins humeuze, kruimelige grond met kiezelsteentjes, overschaduw; onder zeer oude paardekastanjes en ook in borders met tulpen. Bloeiend. Extensief beheer.
- Groessen, gem. Duiven, bij R.K.-kerk onder beuk nabij de pastorietuin op min of meer onbegroeide, zavelige, enigszins humeuze, kruimelige, kalkhoudende grond, overschaduw, samen met *G. pratensis*. Vegetatief. Extensief beheer.

– Loo, gem. Duiven, op R.K.-kerkhof. Vrij grote groeiplaats op min of meer onbegroeide, zavelige, kruimelige, iets kalkhoudende grond met kiezelsteentjes, op paden en langs een heg, vooral onder een paardekastanje op een bidheuvel, in halfschaduw. Vele vegetatieve en vrij veel bloeiende planten, de laatste vooral langs de rand van hoger opschietende vegetatie met *Anthriscus sylvestris*. Extensief beheer (af en toe schoffelen).

IJssel dal

- 40.25 – Huize Bingerden, gem. Angerlo. Onder oude linden bij het landhuis op humeuze, zavelige, kruimelige, kalkhoudende, weinig begroeide grond, overschaduwde, tezamen met *G. pratensis*, *Corydalis solida* en *Adoxa moschatellina*. Bloeiend. Geen beheer (er wordt niets gedaan).
- 33.57 – Huize Baak, gem. Steenderen, binnen en buiten de grachten. Zeer veel, sporadisch bloeiend.
- 33.46 – Cortenoever, gem. Brummen, thans verdwenen. Zie JANSEN & MENNEMA (1973) en JANSEN (1977).
- 33.37 – Warnsveld, Rijksstraatweg, in tuin (leg. G. Ouwehand, Warnsveld). Bloeiend.
- 33.16 – Deventer, buitensociëteit aan Oude Twellose weg. Zie JANSEN & MENNEMA (1973) en JANSEN (1977).
- 27.55 – Terwolde, gem. Voorst, landgoed Matanse (leg. B. Wijlens). Bloeiend.
- 27.45 – Olst, park Olsterhof, onder plataan en paardekastanje (opgave F. Adema & M. T. Jansen). Niet bloeiend.
- Welsum, gem. Olst, in tuin. Zie JANSEN (1977).
- 27.25 – Vorchten, gem. Heerde, in tuin. Zie JANSEN (1977).

Rijn- en Waalgebied

- 40.56 – Spijk, gem. Herwen en Aerdt, nabij de grens met Duitsland. Op R.K.-kerkhof, op min of meer onbegroeide, licht zavelige, kalkhoudende grond, niet overschaduwde. Alleen vegetatieve planten. Extensief beheer.
- 40.44 – Millingen aan de Rijn, Huize de Pol, langs de Heerbaan, onder oude paardekastanje. Vegetatief.
- 40.43 – Bemmeler, dorpskern, in tuin aan de Dorpsstraat, met *G. pratensis*. Vegetatief.
- 40.42 – Bemmeler, westzijde, oude algemene begraafplaats langs de Tesselaar. Vegetatief.
- 40.33 – Huissen, oude Vicaristuin, op weinig begroeide grond om voet van oude boom. In de nabijheid *G. pratensis*. Bloeiend. Extensief beheer.
- 40.32 – Elst, algemene begraafplaats, vrij veel, weinig bloeiend (opgave M. T. Jansen).
- 39.14 – Huize Amerongen, op tuinpaden. Zie JANSEN & MENNEMA (1973) en JANSEN (1977).
- 39.43 – Kerk-Avezaath, gem. Tiel, op kerkplein. Zie JANSEN & MENNEMA (1973) en JANSEN (1977).
- 39.54 – Ophemert, gem. Neerijnen, nabij landgoed, onder oude boom in de Ezelswei (leg. P. Aukes). Op losse, zavelige, wat kruimelige grond, min of meer onbegroeid, wat humeus, overschaduwde; in de nabijheid *Anemone nemorosa*. Bloeiend.
- 45.12 – Zaltbommel, beboste stadswallen aan de oostzijde van de stad, verspreid, vrij veel (opgave M. T. Jansen). Vegetatief.

Zuidhollandse eilanden

- 43.17 – Mijnsheerenland, Hof van Moerkerken. Zie JANSEN & MENNEMA (1973) en JANSEN (1977).

Op de meeste groeiplaatsen waren de beheerders van de desbetreffende terreinen snel bereid rekening met de planten te houden. Mijns inziens loopt van de mij bekende groeiplaatsen (voornamelijk in Oost-Gelderland gelegen) geen enkele op het moment gevaar. Op een aantal groeiplaatsen is een enkel exemplaar als bewijsmateriaal verzameld voor het Rijksherbarium; de grootte van de desbetreffende populaties liet dit zeker toe.

De heren P. Aukes (Staatsbosbeheer, Arnhem), M. T. Jansen (Veenendaal), G. Ouwehand (Warnsveld), E. J. Weeda (Rijksherbarium, Leiden) en B. Wijlens (Eefde) dank ik hartelijk voor hun inlichtingen.

Literatuur

- HAEUPLER, H., 1978. Determinatietabel voor *Gagea*-soorten in niet-bloeiende toestand. *Gorteria* 9, p. 6-7.
- JANSEN, M. T., 1977. De Akkergeelster, *Gagea villosa* in Nederland. *De Levende Natuur* 80, p. 276-279.
- & J. MENNEMA, 1973. *Gagea villosa* (Bieb.) Duby in Nederland. *Gorteria* 6, p. 125-128.

Summary

A number of new localities of the rare *Gagea villosa* (Bieb.) Duby is reported. Most of them are situated in the eastern part of the Netherlands along the rivers Rhine, Yssel and Waal.